

ULOGA KONVENCIJA SAVETA EVROPE U KRIVIČNOPRAVNOJ ZAŠTITI ŽIVOTINJA*

Ana Batrićević*
Institut za kriminološka i sociološka istraživanja

Pod okriljem Saveta Evrope usvojen je veći broj konvencija kojima se uspostavljaju elementarni standardi dobrobiti životinja i konstituišu obaveze za države potpisnice da propišu mere za njihovo kršenje, uključujući i krivičnopravne sankcije kao ultima ratio. Neke od tih konvencija štite životinje kao integralne delove životne sredine, zajedno sa zemljištem, vazduhom, vodom i biljkama, dok su druge posvećene isključivo obezbeđenju poštovanja dobrobiti životinja u različitim situacijama. Naša zemlja je ratifikovala većinu ovih konvencija, a imajući u vidu njene zakonodavne napore usmerene na stvaranje normativnih okvira za adekvatnu krivičnopravnu i prekršajnopravnu zaštitu životinja, može se očekivati da će ispunjavati obaveze koje su u njima propisane. U skladu sa tim, autor nastoji da predstavi osnovne principe onih evropskih konvencija koje se mogu smatrati najznačajnijim za oblast krivičnopravne zaštite životinja.

KLJUČNE REČI: životinje / Konvencije Saveta Evrope / krivičnoppravna zaštita / krivično delo / životna sredina

UVOD

Nastanak prvih pokreta za zaštitu prava životinja i usvajanje prvih pravnih akata posvećenih sankcionisanju ljudske okrutnosti prema životinjama

* Ovaj tekst je nastao kao rezultat rada na projektu "Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnosti socijalne intervencije" koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke RS, broj 47011

* Email: ana.batricevic@yahoo.com

vezuju se za zemlje *common law* sistema – Sjedinjene Američke Države i Veliku Britaniju. Države koje pripadaju sistemima evropsko – kontinentalne pravne tradicije pristupile su normativnom regulisanju zaštite i dobrobiti životinja nešto kasnije, ali, uprkos tome, one poslednjih decenija doživljavaju pravu "pravnu revoluciju" u ovoj oblasti. Naime, za razliku od anglo –saksonskih pravnih sistema, u kojima se životinjama pravna zaštita pruža pre svega u interesu društvene zajednice, evropski zakonodavci sve više streme ka obezbeđivanju pravne zaštite životinja u prvom redu radi njih samih pa tek onda radi njihovih vlasnika i društva u celini (Tomaselli, 2003). Takve napredne tendencije nisu proizvod samo nacionalne zakonodavne aktivnosti, već i rezultat implementacije u nacionalna zakonodavstva velikog broja relevantnih dokumenata usvojenih pod okriljem Saveta Evrope i različitih odluka organa Evropske unije, kao i standardizovanja zakonodavstava evropskih država (Paunović, 2004:43).

Evropa predstavlja jedini region koji je međunarodnim konvencijama pristupio rešavanju pitanja vezanih za dobrobit i blagostanje životinja (Paunović, 2005: 34). Tome su u najvećoj meri doprinele normativne aktivnosti Saveta Evrope posvećene zaštiti i očuvanju životne sredine, ali i humanom tretiranju životinja, a naročito domaćih (Paunović, 2004:135). Još od svog osnivanja 1949. godine, Savet Evrope je kao jedan od osnovnih ciljeva svog delovanja odredio traženje rešenja za probleme sa kojima se suočava evropsko društvo, u koje, između ostalog, spada i oštećenje životne sredine. Svoj ekološki program Savet Evrope je pokrenuo već 1961. godine, sledeći pri tome politiku zaštite i obezbeđenja prirodnog nasleđa i životne sredine, shvaćene kao zajedničke baštine čovečanstva koju treba zaštititi od svih oblika narušavanja njenog kvaliteta uz istovremeno obezbeđenje njenog održivog razvoja (Jovašević, 2009:33). U tim nastojanjima, Savet Evrope je usvojio više dokumenata (konvencija, rezolucija, preporuka) u kojima centralno mesto zauzima zaštita životne sredine (Lilić, Drenovak, 2010:106).

Pored Konvencija relevantnih za zaštitu životne sredine u celosti, do sada je pod okriljem Saveta Evrope usvojen i veći broj konvencija koje sadrže odredbe od posebnog značaja za pravnu, a u okviru nje i krivičnopravnu zaštitu opstanka i dobrobiti životinja. Kao najvažnije od njih mogu se izdvojiti: 1) Evropska konvencija o zaštiti životinja u međunarodnom prevozu, usvojena 1968. godine¹; 2) Evropska konvencija za zaštitu životinja koje se uzgajaju na

¹ Evropska konvencija o zaštiti životinja u međunarodnom prevozu, "Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori", br. 1/1992, European Convention for the Protection of Animals during International Transport, Paris, 13.12.1968, Council of Europe, European Treaty Series No. 65 (Text amended according to the provisions of Additional Protocol (European Treaty Series No. 103), which entered

poljoprivrednim gazdinstvima, usvojena 1976. godine²; 3) Evropska konvencija za zaštitu životinja za klanje, usvojena 1979. godine³; 4) Konvencija o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa, usvojena 1979. godine⁴; 5) Evropska konvencija za zaštitu kičmenjaka koji se koriste za eksperimentalne i druge naučne svrhe usvojena 1986. godine⁵ i 6) Evropska konvencija o zaštiti kućnih ljubimaca, usvojena 1987. godine⁶. Za oblast krivičnopravne zaštite životinja poseban značaj ima Konvencija za zaštitu životne sredine putem krivičnog prava, usvojena 1998. godine⁷, s tim što njene odredbe regulišu krivičnopravno sankcionisanje povređivanja i ugrožavanja životne sredine uopšte, dotičući se krivičnopravne zaštite životinja samo kao njenog integralnog dela – faune, o čemu će posebno biti reči.

Neke od odredbi nabrojanih konvencija predviđaju obaveze država potpisnica da u svojim zakonodavstvima predvide kao krivična dela ili kao prekršaje određena ponašanja kojima se direktno ili indirektno povređuje ili ugrožava dobrobit životinja, dok su drugima samo propisani određeni

into force on 7 November 1989), preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=065&CM=1&CL=ENG>, pristup: 06.10.2011. godine

² Evropska konvencija za zaštitu životinja koje se uzgajaju na poljoprivrednim gazdinstvima, "Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori", br. 6/1996 i European Convention For The Protection Of Animals Kept For Farming Purposes, Strasbourg, 10.III.1976., Council of Europe, European Treaty Series - No. 87, preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=087&CM=8&CL=ENG>, pristup: 18.09.2011. godine

³ Evropska konvencija za zaštitu životinja za klanje, "Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori", br. 6/1996 i - European Convention for the Protection of Animals for Slaughter, Strasbourg, 10.05.1979, Council of Europe, European Treaty Series - No. 102, preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/102.htm>, pristup: 06.10.2011. godine

⁴ Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, Bern, 19.09.1979, European Treaty Series No. 104., preuzeta sa: <http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/104.htm>, pristup: 08.09.2011. godine Zakon o potvrđivanju Konvencije o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa, "Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori", br. 102/2007

⁵ Zakon o potvrđivanju Evropske konvencije o zaštiti kičmenjaka namenjenih za ogleadne i druge naučne svrhe izmenjene Protokolom o izmeni Evropske konvencije o zaštiti kičmenjaka namenjenih za ogleadne i druge naučne svrhe, "Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori", br. 1/2010 i European Convention for the Protection of Vertebrate Animals used for Experimental and Other Scientific Purposes, Council of Europe, Strasbourg, 18.03.1986., European Treaty Series - No. 123, text amended according to the provisions of the Protocol (European Treaty Series No. 170), as of its entry into force, on 2 December 2005., preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=123&CM=0&CL=ENG>, pristup: 14.09.2011. godine

⁶ European Convention for the Protection of Pet Animals, Strasbourg, 13.11.1987., Council of Europe, European Treaty Series - No. 125, preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/172.htm>, pristup: 08.09.2011. godine i Zakon o potvrđivanju Evropske konvencije o zaštiti kućnih ljubimaca, "Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori", br. 1/2010

⁷ Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law, Strasbourg, 04.11.1998., Council of Europe, European Treaty Series - No. 172, preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=172&CL=ENG>, pristup: 08.09.2011. godine

minimalni standardi postupanja prema životinjama, uz prepuštanje državama potpisnicama da same regulišu mehanizme za sankcionisanje njihovog kršenja. Značaj prvih oglada se u tome što nameću međunarodne obaveze u vidu propisivanja novih ili modifikovanja postojećih odredbi sadržanih u nacionalnim izvorima krivičnog (ili prekršajnog) prava, dok su druge bitne pre svega za tumačenje krivičnopravnih inkriminacija blanketnog karaktera, u kakve upravo spadaju krivična dela protiv životne sredine, a samim tim, i ona krivična dela čiji su objekt radnje životinje.

Od navedenih konvencija Saveta Evrope, Republika Srbija do sada nije ratifikovala jedino Konvenciju za zaštitu životne sredine putem krivičnog prava iz 1998. godine. Pri tom treba istaći da Konvencija za zaštitu životne sredine putem krivičnog prava još uvek nije stupila na snagu. Naime, za to su potrebne tri ratifikacije, a ovaj međunarodni dokument je do sada ratifikovala samo Estonija i to tek 2002. godine.⁸ Naša zemlja poslednjih godina ulaže evidentne napore usmerene na implementaciju evropskih standarda u domaće zakonodavstvo, a naročito na polju zaštite životne sredine i životinja kao njenog integralnog dela. Važan korak u tom pravcu predstavlja i uvođenje krivičnog dela ubijanja i mučenja (sada: zlostavljanja) životinja stupanjem na snagu Krivičnog zakonika Republike Srbije 1. januara 2006. godine⁹, kao i usvajanje Zakona o dobrobiti životinja 2009. godine¹⁰. U tom kontekstu, bilo bi opravdano u budućnosti očekivati i ratifikaciju Konvencije za zaštitu životne sredine putem krivičnog prava od strane naše zemlje, čime bi se zaokružilo normativni okvir bitan za implementaciju evropskih standarda u ovoj oblasti.

1. EVROPSKA KONVENCIJA O ZAŠTITI ŽIVOTINJA U MEĐUNARODNOM PREVOZU

Evropska konvencija o zaštiti životinja u međunarodnom prevozu usvojena je 13. decembra 1968. godine.¹¹ U preambuli Konvencije sazrela je, doduše minimalno, opšte prihvaćena želja i uverenje većine ljudi za poštedom životinja od patnji koje one doživljavaju tokom transporta

⁸ Videti: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=172&CM=&DF=&CL=ENG>, pristup: 19.09.2011. godine

⁹ Čl. 269., Krivični zakonik, "Službeni glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 i 111/2009

¹⁰ Zakon o dobrobiti životinja, "Službeni glasnik RS", br. 41/2009

¹¹ Evropska konvencija o zaštiti životinja u međunarodnom prevozu, "Službeni list SRJ Međunarodni ugovori", br. 1/1992

(Paunović, 2004:139) uz naglašavanje da zahtevi međunarodnog prevoza životinja nisu nespojivi sa njihovom dobrobiti.¹²

Konvencijom su propisani osnovni standardi koji moraju biti ispunjeni prilikom međunarodnog odnosno prekograničnog¹³ prevoza sledećih životinja: domaćih kopitara i domaćih goveda, ovaca, koza i svinja, ptica i domaćih zečeva, domaćih pasa i mačaka, ostalih sisara i ptica i hladnokrvnih životinja¹⁴ Konvencija najpre postavlja opšta pravila koja se odnose na: utovar i istovar životinja¹⁵, izdavanje odgovarajućih uverenja od strane veterinarar¹⁶, postupanje sa životinjom koja je u vreme prevoza ili neposredno pre prevoza donela na svet mladunče¹⁷, kapacitete i uslove prostora u kome životinje borave tokom prevoza, hranjenje i napajanje životinja za vreme prevoza i način njihovog vezivanja¹⁸, uslove za stanice u kojima se vrši sanitarna kontrola¹⁹, izdvajanje po vrstama životinja koje se zajedno prevoze²⁰, prisustvo pratioca životinja koje se prevoze i njegove obaveze²¹, obavezu pružanja veterinarske nege životinjama koje obole ili se povrede tokom prevoza²² itd. Pored toga, Konvencija sadrži i pravila koja važe samo za pojedine vrste međunarodnog prevoza životinja i to: prevoza železnicom²³, drumskog prevoza²⁴, prevoza vodenim putem²⁵ i vazdušnog prevoza²⁶ životinja.

Potpisivanjem Konvencije države se obavezuju da će primenjivati standarde međunarodnog prevoza životinja koji su u njoj postavljeni.²⁷ Njima se nalaže da preduzmu i neophodne mere kako bi se životinje poštedele bilo kakve patnje ili se ona svela na najmanju meru ako dođe do štrajka ili bilo kog slučaja više sile koji bi neku državu sprečio da na svojoj teritoriji striktno primenjuje Konvenciju.²⁸ Međutim, sam izbor mera kojima će države

¹² Preambula

¹³ Čl. 1. st. 2.

¹⁴ Čl. 2.

¹⁵ Čl. 8.

¹⁶ Čl. 3.

¹⁷ Čl. 4.

¹⁸ Čl. 6.

¹⁹ Čl. 16.

²⁰ Čl. 7. st. 1.

²¹ Čl. 10 – 11.

²² Čl. 12.

²³ Čl. 17 – 21.

²⁴ Čl. 22 – 24.

²⁵ Čl. 25 – 34.

²⁶ Čl. 35 – 37.

²⁷ Čl. 1.

²⁸ Čl. 4.

obezbediti poštovanje odnosno sankcionisati kršenje odredaba ove Konvencije prepušten je nacionalnim zakonodavcima. U tom smislu, značaj Konvencije za krivičnopravnu zaštitu životinja je samo posrednog karaktera. Ipak, on nije zanemarljiv ako se uzme u obzir blanketni karakter krivičnih dela protiv životne sredine, uključujući i ona čiji su objekti radnje životinje. Naime, postupanjem sa životinjama u međunarodnom prevozu protivno odredbama Konvencije i to na način kojim se tim životinjama nanose nepotreban bol, patnja strah i stres moglo bi biti ostvareno biće krivičnog dela ubijanja i zlostavljanja životinja²⁹. Takav slučaj postojao bi, na primer, u slučaju uskraćivanja životinjama hrane, vode, adekvatnog smeštaja tokom prevoza ili prilikom nepropisnog vezivanja životinja usled čega bi im bile nanete telesne povrede.

2. EVROPSKA KONVENCIJA ZA ZAŠTITU ŽIVOTINJA KOJE SE UZGAJAJU NA POLJOPRIVREDNIM GAZDINSTVIMA

Ova Konvencija, usvojena 10. marta 1976. godine³⁰, postavlja osnovne uslove koji moraju biti ispunjeni prilikom držanja, uzgoja i smeštaja životinja koje se uzgajaju i drže za svrhe proizvodnje hrane, vune, kože ili krzna ili za druge poljoprivredne svrhe, a naročito životinja u savremenim sistemima intenzivnog uzgoja na stočarskim farmama.³¹ Evropske zemlje su usvajanjem ove konvencije potvrdile da su svesne okrutnosti koje se prema životinjama vrše u takvom sistemu uzgoja i inicirale pravnu obradu jednog do tada krajnje zanemarenog odnosa ljudi i životinja (Paunović, 2004:142).

Njene potpisnice se obavezuju da prema životinjama koje se uzgajaju na navedeni način primenjuju principe dobrobiti³², koji obuhvataju: smeštaj, hranu, vodu i negu u skladu sa potrebama životinja³³, odgovarajuće osvetljenje, temperaturu, vlagu, ventilaciju³⁴, zabranu ograničavanja neophodne slobode kretanja na način koji kod životinja izaziva nepotrebnu patnju ili ozledu³⁵, zabranu davanja životinjama hrane ili tečnosti na način ili u kombinaciji sa supstancama koje bi mogle da

²⁹ Videti: Čl. 269., st. 1. i 2. Krivični zakonik, "Službeni glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 i 111/2009

³⁰ Evropska konvencija za zaštitu životinja koje se uzgajaju na poljoprivrednim gazdinstvima, "Službeni list SRJ Međunarodni ugovori", br. 6/1996

³¹ Čl. 1.

³² Čl. 2.

³³ Čl. 3.

³⁴ Čl. 5.

³⁵ Čl. 4.

izazovu nepotrebnu patnju ili ozledu³⁶ i obavezu vršenja detaljnog pregleda (u određenim intervalima) ukupnog stanja i zdravstvenog stanja životinja i tehničke opreme koja se koristi u savremenim sistemima intenzivnog uzgoja stoke³⁷. U tom smislu, krivičnopravni značaj ove konvencije isti je kao i kod prethodne. Ona doprinosi razgraničenju između dozvoljenih i nedozvoljenih (potencijalno i kriminalnih) ponašanja prema životinjama koje se uzgajaju na poljoprivrednim gazdinstvima.

3. EVROPSKA KONVENCIJA ZA ZAŠTITU ŽIVOTINJA ZA KLANJE

Evropska konvencija za zaštitu životinja za klanje usvojena je 10. maja 1979. godine.³⁸ Iako nema sumnje da su države ugovornice imale duboko etičke motive prema bićima koja žrtvuju radi opstanka čoveka, antropocentričan karakter ove Konvencije vidi se već u samoj njenoj preambuli (Paunović, 2004:144). Tačnije, uvodne odredbe Konvencije potvrđuju njenu usmerenost na ostvarivanje dvostrukih ciljeva: 1) zaštite životinja namenjenih za klanje kako bi se one poštedele patnje i bola i 2) zaštite zdravlja čoveka od štetnih posledica koje strah, šok, patnja i bol koji se nanose životinjama za vreme klanja mogu imati na kvalitet mesa.³⁹ Njome su regulisani minimalni standardi u pogledu prenosa, smeštaja pre klanja, savlađivanja, omamljivanja i klanja domaćih jednopapkara, preživara, svinja, zečeva i živine.⁴⁰

Konvencijom je propisana obaveza za ugovorne strane da preduzmu neophodne korake kako bi se osigurala primena njenih odredbi, ali pri tome nije precizirano o kakvim merama je reč.⁴¹ Državama ugovornicama u tom smislu nisu postavljena nikakva ograničenja. Naprotiv, one su ovlašćene da u svojim nacionalnim zakonima propišu i stroža pravila radi zaštite životinja.⁴² Iako se Konvencija izričito ne bavi krivičnopravnom reakcijom na nezakonito klanje navedenih životinja, njene odredbe predstavljaju parametre za razgraničenje dozvoljenog, zakonitog nanošenja životinjama bola patnje straha i stresa (u šta spada klanje životinja u skladu sa odredbama Konvencije) i nedozvoljenog, odnosno nezakonitog ubijanja i mučenja

³⁶ Čl. 6.

³⁷ Čl. 7.

³⁸ Evropska konvencija za zaštitu životinja za klanje, "Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori", br. 6/1996

³⁹ Videti Preambulu

⁴⁰ Čl. 1. st. 1.

⁴¹ Čl. 2. st. 1.

⁴² Čl. 2. st. 2.

(zlostavljanja) životinja, koje se smatra krivičnim delom. Naime, nema sumnje da klanje životinja, čak i kada je sprovedeno u skladu sa svim propisanim standardima, predstavlja njihovo ubijanje i mučenje. Međutim, činjenica da je ono sprovedeno na propisan način, u odgovarajućem postupku, na propisanom mestu i od strane ovlašćenog lica, prema kriterijumima iz ove Konvencije, čini takvo ponašanje dozvoljenim, odnosno, isključuje njegovu protivpravnost. Zbog toga će u pojedinim slučajevima poznavanje odredaba ove Konvencije imati odlučujuću ulogu prilikom tumačenja blanketne inkriminacije, kakva upravo postoji kod krivičnog dela ubijanja i zlostavljanja životinja.

4. KONVENCIJA O OČUVANJU EVROPSKE DIVLJE FLORE I FAUNE I PRIRODNIH STANIŠTA

Ova konvencija, sačinjena 19. septembra 1979. godine⁴³, izraz je shvatanja evropskih zemalja da divlja flora i fauna predstavljaju njihovo prirodno nasleđe od suštinske vrednosti i presudnog značaja za očuvanje ekološke ravnoteže te da ih, u skladu sa tim, treba čuvati za buduće generacije. Na samom početku Konvencije konstatuje se ne samo smanjenje brojnosti mnogih vrsta divlje flore i faune već i činjenica da mnogima od njih preči istrebljenje.⁴⁴ U svetlu tih saznanja, insistira se na preduzimanju potrebnih mera, kako na međunarodnom tako i na nacionalnom nivou, kako bi se očuvale divlja flora i fauna uz stavljanje akcenta na one vrste koje spadaju u ugrožene i osetljive.⁴⁵

Strane ugovornice obavezne su da preduzmu odgovarajuće administrativne mere za obezbeđivanje posebnog položaja određenih vrsta divlje faune, koje su navedene u Dodatku II Konvencije, a posebno da zabrane: njihovo namerno zarobljavanje, držanje i ubijanje, namerno oštećenje ili uništavanje mesta za njihovo razmnožavanje ili odmor, namerno uznemiravanje ovih životinja, a naročito u periodu njihovog razmnožavanja, podizanja mladih i hibernacije, namerno uništavanje ili uzimanje ili držanje jaja od divljači kao i posedovanje ovih životinja (živih ili mrtvih) ili internu trgovinu istima.⁴⁶

⁴³ Zakon o potvrđivanju Konvencije o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa, "Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori", br. 102/2007

⁴⁴ Preambula, Konvencija o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa

⁴⁵ Videti: Čl. 1 – 3. i čl. 5 – 7.

⁴⁶ Čl. 6.

U pogledu vrsta divlje faune navedenih u Dodatku III, strane potpisnice se obavezuju da preduzmu potrebne zakonodavne mere radi njihove zaštite,⁴⁷ koje bi uključivale: lovostaj i druge procedure kojima se reguliše eksploatacija, privremenu ili lokalnu zabranu radi obnavljanja populacije i regulisanja prodaje, držanja za prodaju, transporta za prodaju ili ponude na prodaju živih ili mrtvih životinja.⁴⁸ Za razliku od vrsta iz Dodatka II radi čije zaštite će se primenjivati administrativne mere, u odnosu na vrste iz Dodatka III pravna priroda takvih mera nije precizirana. To znači da bi u obzir mogle doći kako administrativne mere tako i mere krivičnopravne represije. U prilog mogućnosti propisivanja krivičnopravnih mera radi očuvanja divlje flore i faune i njihovih prirodnih staništa govori i odredba kojom se države članice ovlašćuju da u tu svrhu usvoje i mere koje su strože od onih predviđenih Konvencijom.⁴⁹

5. EVROPSKA KONVENCIJA ZA ZAŠTITU KIČMENJAKA KOJI SE KORISTE ZA EKSPERIMENTALNE I DRUGE NAUČNE SVRHE

Konvencija namenjena za zaštitu kičmenjaka koji se koriste za eksperimentalne i druge naučne svrhe sačinjena je 18. marta 1986. godine, a dopunjena je Protokolom od 22. juna 1998. godine⁵⁰. Njenim odredbama pokušava se postići ravnoteža između čovekove potrebe da koristi životinje radi sticanja određenih naučnih saznanja od opšteg dobra i činjenice da se vršenjem eksperimenata sa životinjama njima evidentno nanose bol, patnja, strah i stres. Ovom konvencijom, kičmenjacima⁵¹ je priznata ne samo sposobnost patnje, već i sposobnost pamćenja, a u skladu sa tim, proklamovana je i moralna obaveza čoveka da te životinje zaštititi od bola, patnje, stresa ili trajnih povreda i to kroz ograničavaje korišćenja kičmenjaka za ogledne i druge naučne svrhe i zamenu tih postupaka drugim, alternativnim metodama.⁵²

⁴⁷ Čl. 7. st. 1.

⁴⁸ Čl. 7. st. 3.

⁴⁹ Čl. 12.

⁵⁰ Zakon o potvrđivanju Evropske konvencije o zaštiti kičmenjaka namenjenih za ogledne i druge naučne svrhe izmenjene Protokolom o izmeni Evropske konvencije o zaštiti kičmenjaka namenjenih za ogledne i druge naučne svrhe, "Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori", br. 1/2010

⁵¹ Evropska konvencija za zaštitu kičmenjaka koji se koriste za eksperimentalne i druge naučne svrhe pod pojam životinje podvodi sve kičmenjake, uključujući i slobodno živuće i/ili reproduktivne larvene forme, ali ne i druge fetalne ili embrionalne forme, čl. 1. st. 2. tačka a

⁵² Videti: Preambula, Evropska konvencija za zaštitu kičmenjaka koji se koriste za eksperimentalne i druge naučne svrhe

U Konvenciji su propisani: ciljevi za koje se eksperimenti sa životinjama mogu sprovesti⁵³, uslovi opšte brige i smeštaja životinja koje se koriste ili koje će se koristiti u takvim procedurama⁵⁴, uslovi u pogledu uzgoja, nabavke i evidentiranja takvih životinja, a posebno obeležavanja pasa i mačaka⁵⁵, obaveza izbora procedure koja iziskuje najmanji broj životinja i kojom se uzrokuje najmanji bol, strah, stres ili trajna povreda⁵⁶, uslovi sprovođenja eksperimenata sa životinjama⁵⁷, njihovo prijavljivanje i obrazloženje nadležnim organima⁵⁸ kao i lica ovlašćena da takve eksperimente vrše⁵⁹. Posebne odredbe odnose se na obrazovanje i obuku lica koja obavljaju eksperimente sa životinjama ili se brinu o njima.⁶⁰ Detaljnije regulisanje smeštaja i brige o životinjama sadržano je u posebnom prilogu – Uputstvu, čiji je cilj da pruži savet o konstrukciji odgovarajućeg smeštaja za životinje. Za razliku od odredbi same Konvencije, odredbe Uputstva nisu obavezujućeg karaktera, već predstavljaju samo preporuke koje treba koristiti prema nahodaenju, odnosno standarde, čijem postizanju treba težiti.⁶¹

Poseban značaj ima nastojanje Konvencije da se izbegne nepotrebno ponavljanje procedura tako što će svaka ugovorna strana, ukoliko je to praktično izvodljivo, priznati rezultate procedura koje su obavljene na teritoriji druge ugovorne strane.⁶² Predviđeno je da ugovorne strane na tom planu pomažu jedna drugoj, prvenstveno pružanjem informacija o svom zakonodavstvu i administrativnoj praksi u vezi sa procedurama koje se sprovode u cilju prijave za registraciju proizvoda, kao i činjenične informacije o eksperimentima sa životinjama koji se sprovode na njihovoj teritoriji.⁶³

Svaka ugovorna strana ima obavezu da preduzme neophodne korake u cilju primene Konvencije kao i da obezbedi efikasan sistem kontrole i nadzora, i to najkasnije u roku od pet godina od dana njenog stupanja na snagu kod te ugovorne strane.⁶⁴ Konvencijom nije specifikovana pravna priroda mera koje države potpisnice treba da preduzmu kako bi se garantovalo njeno sprovođenje. Inače, odredbe Konvencije predstavljaju

⁵³ Čl. 2.

⁵⁴ Čl. 5.

⁵⁵ Videti: čl. 14 – 17.

⁵⁶ Čl. 7.

⁵⁷ Čl. 8.

⁵⁸ Čl. 9.

⁵⁹ Čl. 13.

⁶⁰ Čl. 25 – 26.

⁶¹ Prilog A, Uputstvo za smeštaj i brigu o životinjama, u vezi sa čl. 5. Konvencije

⁶² Čl. 29. st. 1.

⁶³ Čl. 29. st. 2.

⁶⁴ Čl. 3.

minimalne standarde, tako da su ugovorne strane slobodne da usvoje i strožije mere zaštite životinja koje se koriste u eksperimentima ili strožije mere kontrole ili ograničavanja korišćenja životinja u takvim procedurama.⁶⁵

6. EVROPSKA KONVENCIJA O ZAŠTITI KUĆNIH LJUBIMACA

Evropska konvencija o zaštiti kućnih ljubimaca usvojena je 13. novembra 1987. godine, ali ju je naša zemlja ratifikovala tek 2010. godine⁶⁶. Iako ne spominje izričito krivičnopravnu zaštitu kućnih ljubimaca, Konvencija u znatnoj meri doprinosi njenoj realizaciji. Još u preambuli je istaknuta moralna obaveza čoveka da poštuje sva živa bića uz naglašavanje njegovog posebnog odnosa prema kućnim ljubimcima, kojima je, zbog njihovog doprinosa kvalitetu čovekovog života, nedvosmisleno priznato posedovanje određene vrednost za društvo. Time je na indirektan način potvrđeno da zaštita i dobrobit kućnih ljubimaca u svim zemljama članicama Saveta Evrope imaju status društvenih vrednosti, ako ne zbog životinja kao takvih, onda zbog pozitivnog uticaja koji one ostvaruju na čoveka. Na taj način je otvoren prostor da kućni ljubimci, odnosno sve životinje koje čovek drži ili namerava da drži naročito u svom domaćinstvu radi vlastitog uživanja i druženja⁶⁷, u krivičnom pravu ne budu više tretirane samo kao objekti radnje pojedinih krivičnih dela već i da njihova dobrobit, kao društvena vrednost stekne status objekta krivičnopravne zaštite.

Konvencija određuje osnovne principe dobrobiti životinja kroz dve zabrane: 1) zabranu nanošenja kućnim ljubimcima nepotrebnog bola, patnje, straha i stresa⁶⁸ i 2) zabranu napuštanja kućnih ljubimaca.⁶⁹ Ona izričito navodi da je svako lice koje drži kućnog ljubimca ili koje je pristalo da se brine o njemu, odgovorno za njegovo zdravlje i dobrobit⁷⁰, te da je u tom smislu dužno da mu obezbedi smeštaj, negu i pažnju u skladu sa vrstom ili rasom, a naročito hranu i vodu u dovoljnim količinama, mogućnost kretanja i sprečavanje bekstva.⁷¹ Konvencijom su propisani i osnovni standardi u pogledu uzgoja⁷² odnosno obuke⁷³ kućnih ljubimaca. Takođe, Konvencija postavlja navršenu

⁶⁵ Čl. 4.

⁶⁶ Zakon o potvrđivanju Evropske konvencije o zaštiti kućnih ljubimaca, "Službeni glasnik RS Međunarodni ugovori", br. 1/2010

⁶⁷ Čl. 1. st. 1.

⁶⁸ Čl. 3. st. 1.

⁶⁹ Čl. 3. st. 2.

⁷⁰ Čl. 4. st. 1.

⁷¹ Čl. 4. st. 2.

⁷² Čl. 5.

⁷³ Čl. 7.

šesnaestu godinu kao donju starosnu granicu za nabavku kućnog ljubimca, dok je licima ispod navedenog uzrasta za to potrebna izričita saglasnosti roditelja ili staratelja.⁷⁴

Poseban značaj imaju odredbe Konvencije kojima je uređeno na koji način, pod kojim uslovima i od strane kojih lica kućni ljubimac može biti lišen života, uz podvlačenje da to mora biti učinjeno uz minimum fizičke i mentalne patnje.⁷⁵ Pored toga, u Konvenciji su taksativno nabrojane sve one metode ubijanja životinja čija je primena u potpunosti zabranjena, poput davljenja, gušenja, upotrebe otrovnih susstanci ili lekova ili električne struje.⁷⁶

Države ugovorne strane Konvencije obavezne su da preduzmu neophodne korake za sprovođenje njenih odredbi i to ne samo u odnosu na kućne ljubimce, koje drži fizičko ili pravno lice u bilo kom domaćinstvu ili bilo kom objektu za promet, komercijalni uzgoj i smeštaj, ili u azilima za životinje⁷⁷, već i u odnosu na tzv. "lualice"⁷⁸ tj. kućne ljubimce koji nemaju dom ili su izvan granica domaćinstva svog vlasnika ili držaoca i nisu pod kontrolom ili direktnim nadzorom vlasnika ili držaoca⁷⁹. Odabir konkretnih mera, koje bi trebalo da obezbede poštovanje odredbi Konvencije, i sankcionisanje njihovog kršenja prepušten je državama članicama. Kako Konvencija u velikoj meri potencira značaj kućnih ljubimaca za čoveka i društvo u celini, sa jedne strane, i moralnu odgovornost koju fizička i pravna lica imaju u odnosu na njih, sa druge, može se zaključiti da se od država potpisnica očekuje da njenu primenu obezbede kako putem krivičnog tako i putem prekršajnog prava.

Značaj Konvencije o zaštiti kućnih ljubimaca ogleda se i u obavezivanju ugovornih strana da deluju *ante delictum*, kako bi se kroz razvoj informacionih i obrazovnih programa, među organizacijama i pojedincima koji se bave držanjem, uzgojem, obukom, prometom i smeštajem kućnih ljubimaca promovisali standardi koji su u njoj propisani.⁸⁰ Na taj način se akcenat stavlja na prevenciju (i to primarnu i sekundarnu) u vidu podizanja društvene svesti i unapređenja znanja relevantnih subjekta u pogledu humanog postupanja prema kućnim ljubimcima. Standardi postavljeni Konvencijom predstavljaju minimum koji treba da bude ispunjen u svakoj državi potpisnici, ali je svaka od njih ovlašćena da u svom nacionalnom

⁷⁴ Čl. 6.

⁷⁵ Član 11. st. 1.

⁷⁶ Član 11. st. 2.

⁷⁷ Čl. 2. st. 1. tačka a

⁷⁸ Čl. 2. st. 1. tačka b

⁷⁹ Čl. 1. st. 5.

⁸⁰ Čl. 14.

zakonodavstvu usvoji strožije mere zaštite kućnih ljubimaca kao i da standarde zajemčene Konvencijom primeni i na druge kategorije životinja, odnosno i na one životinjske vrste koje njome nisu izričito obuhvaćene.⁸¹

7. KONVENCIJA ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE PUTEM KRIVIČNOG PRAVA

Usvajanjem Konvencije za zaštitu životne sredine putem krivičnog prava u Strazburu 4. novembra 1998. godine⁸², po prvi put je uspostavljena sveobuhvatna krivičnopravna zaštita životne sredine u međunarodnim okvirima (Jovašević, 2009:134). Izrada Konvencije sprovedena je od sredine 1991. do kraja 1995. godine od strane grupe eksperata za zaštitu životne sredine postavljenih od strane Komiteta ministara Saveta Evrope, a u okviru evropskog Komiteta za probleme kriminaliteta (*European Committee of Crime Problems*).⁸³ Konvencija je usmerena na poboljšanje zaštite životne sredine na evropskom nivou upotrebom krajnjeg sredstva – krivičnog prava. Njen cilj jeste prevencija i suzbijanje onih ponašanja koja su najopasnija po životnu sredinu i to prvenstveno kroz harmonizaciju nacionalnih zakonodavstava i saradnju evropskih zemalja u ovoj oblasti.⁸⁴

U Preambuli Konvencije istaknute su ozbiljne posledice povređivanja i ugrožavanja životne sredine, a posebno porasta zagađenja usled neregulisanog industrijskog razvoja uz insistiranje da život i zdravlje ljudskih bića, životne sredine, faune i flore moraju biti zaštićeni svim raspoloživim sredstvima. Pri tome je naglašeno da prevencija pogoršanja stanja životne sredine mora biti ostvarena prvenstveno primenom drugih mera, pa tek onda posredstvom krivičnopravnih normi, koje, iako u toj oblasti imaju značajnu ulogu, ipak treba da zadrže status krajnjeg sredstva. Takođe, podvučeno je uverenje država članica Saveta Evrope da postoji

⁸¹ Čl. 2. st. 3.

⁸² Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law, Strasbourg, 04.11.1998., Council of Europe, European Treaty Series - No. 172, preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=172&CL=ENG>, pristup: 08.09.2011. godine

⁸³ Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law (European Treaty Series No. 172) - Explanatory Report, preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/172.htm>, pristup: 08.09.2011. godine

⁸⁴ *Ibid.*

potreba za uspostavljanjem jedinstvene kriminalne politike i održavanjem međunarodne saradnje u pogledu zaštite životne sredine.⁸⁵

Konvencija obavezuje države potpisnice da preduzmu određene mere i aktivnosti kako na nacionalnom tako i na međunarodnom nivou. Na nacionalnom planu ovom se konvencijom postavljaju osnove za predviđanje u krivičnim zakonodavstvima određenih ponašanja kao krivičnih dela i propisivanje krivičnih sankcija za njihove učinioce, a na međunarodnom planu ta se obaveza ogleda u preciziranju pravila o međunarodnoj pravnoj saradnji između država u suprotstavljanju ovakvim kriminalnim radnjama, koje mogu da ugroze životnu sredinu na širim prostorima. (Jovašević, 2009:40).

Objekt zaštite ove Konvencije jeste životna sredina koja ovde obuhvata: ljude, odnosno određene vrednosti ljudskog života, telesnog integriteta ili zdravlja, vazduh, vodu i zemljište, zaštićene spomenike i druge zaštićene objekte, imovinu, biljke (floru) i životinje (faunu)⁸⁶ (Jovašević, Petrović 2002-2003, 537-558). Međutim, ona sadrži i nekoliko odredbi koje su od posebnog direktnog ili indirektnog značaja za krivičnopravnu zaštitu životinjskog sveta, odnosno, po slovu Konvencije, faune. Iz formulacija upotrebljenih u Konvenciji proizlazi da se njome životinje prevashodno štite kao integralni deo životne sredine, zajedno sa biljkama, zemljištem, vazduhom i vodom, a ne kao nosioci sopstvenih prava ili interesa.

Konvencija propisuje da će države potpisnice usvojiti odgovarajuće mere kako bi se sledeća ponašanja učinjena sa umišljajem⁸⁷ ili iz nehata⁸⁸ proglasila za krivična dela u nacionalnim zakonodavstvima: 1) nezakonito ispuštanje, emisija ili unošenje određene količine supstanci ili jonizujućeg zračenja u vazduh, zemljište ili vodu, koje prouzrokuje ili može prouzrokovati njihovo trajno zagađenje ili smrt ili ozbiljnu povredu bilo kog lica ili znatnu štetu zaštićenim spomenicima, drugim zaštićenim objektima, imovini, životinjama ili biljkama⁸⁹; i 2) nezakonito odlaganje, obrada, skladištenje, transport, izvoz ili uvoz opasnog otpada, čime se prouzrokuje ili se može prouzrokovati smrt ili ozbiljna povreda bilo kog lica ili znatno oštećuje kvalitet

⁸⁵ Preamble, Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law (European Treaty Series No. 172)

⁸⁶ čl. 2. st. 1. tačka b

⁸⁷ Čl. 2. st. 1

⁸⁸ Član 3. st. 1. Svaka država može se izjasniti da će u njenom nacionalnom zakonodavstvu učinilac odgovarati samo za ona dela koja su učinjena sa umišljajem ili sa svesnim nehatom (*gross negligence*) (Videti: čl. 3. st. 2.), čime se isključuje odgovornost za nesvesni nehat.

⁸⁹ Čl. 2. st. 1. tačka b

vazduha, zemljišta, vode, životinja ili biljaka⁹⁰; 3) nezakonit rad nuklearnog postrojenja u kome se sprovodi opasna aktivnost i koji prouzrokuje ili može prouzrokovati smrt ili ozbiljnu povredu bilo kog lica ili znatnu štetu zaštićenim spomenicima, drugim zaštićenim objektima, imovini, životinjama ili biljkama⁹¹ i 4) nezakonita proizvodnja, obrada, skladištenje, upotreba, transport, izvoz ili uvoz nuklearnih materija ili drugih opasnih radioaktivnih supstanci kojim se prouzrokuje ili se može prouzrokovati smrt ili ozbiljna povreda bilo kog lica ili znatno oštećuje kvalitet vazduha, zemljišta, vode, životinja ili biljaka⁹². U pitanju su različite opasne delatnosti (izvori ugrožavanja) kojima se povređuje ili ugrožava životna sredina, odnosno njeni pojedini elementi. Jedan od tih elemenata jeste i životinjski svet odnosno fauna.

Konvencija predviđa i uspostavljanje krivične odgovornosti za pomaganje (*aiding*) odnosno podstrekavanje (*abetting*) izvršenja navedenih krivičnih dela.⁹³

Pored toga, Konvencija propisuje da će svaka država potpisnica usvojiti odgovarajuće mere potrebne za inkriminisanje, bilo kao krivičnih dela bilo kao administrativnih prestupa, (prekršaja) određenih ponašanja učinjenih sa umišljajem ili iz nehata. Za krivičnopravnu zaštitu životinja su od značaja su dve grupe takvih ponašanja: 1) nezakonito prouzrokovanje promena koje su štetne odnosno škodljive za prirodne komponente nacionalnog parka, prirodnog rezervata, područja za zaštitu vode ili drugih zaštićenih područja⁹⁴ i 2) nezakonito posedovanje, uzimanje, oštećenje, ubijanje i promet zaštićenim vrstama divlje flore i faune⁹⁵. Prva grupa doprinosi zaštiti životinjskog sveta na posredan način, budući da zapravo štiti prirodna staništa životinjskih vrsta. Ipak, njen značaj je izuzetan ako se uzme u obzir činjenica da uništavanje prirodnih staništa zahvaljujući čovekovim aktivnostima predstavlja osnovni uzrok izumiranja najvećeg broja zaštićenih vrsta divlje faune (Holden, 1998:1). Druga grupa se odnosi na ona ponašanja kojima se ostvaruje nezakonit promet zaštićenih vrsta biljaka i životinja, a koja su zabranjena i odredbama Konvencije o međunarodnom prometu ugroženih vrsta divlje faune i flore (*CITES*).⁹⁶

⁹⁰ Čl. 2. st. 1. tačka c

⁹¹ Čl. 2. st. 1. tačka d

⁹² Čl. 2. st. 1. tačka e

⁹³ Čl. 2. st. 2.

⁹⁴ Čl. 4. st. 1. tačka f

⁹⁵ Čl. 4. st. 1. tačka g

⁹⁶ Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (*CITES*), Washington, D.C., 03.03.1973., Bonn, on 22.06.1979. (amended), United Nations Treaty Series Vol. 993, Registration No. I-14537, preuzeto sa: <http://www.cites.org/eng/disc/text.php#texttop>, pristup:

Države članice obavezne su da propišu za sva navedena krivična dela krivične sankcije koje odgovaraju njihovoj težini. Te sankcije moraju uključivati kaznu zatvora i novčanu kaznu⁹⁷, ali njihov raspon koji će biti zaprečen za pojedina krivična dela nije unapred određen. To je prepušteno samim državama da odrede shodno obimu i intenzitetu društvene opasnosti i sistemu kaznene politike koji je institucionalizovan u određenoj državi (Jovašević, 2009:138). Povrh kazni, učiniocu nekog od navedenih krivičnih dela može se odrediti i obaveza vraćanja životne sredine u stanje koje je prethodilo izvršenju krivičnog dela.⁹⁸ U slučaju nepostupanja u skladu sa naredbom nadležnog organa kojom je izrečena obaveza vraćanja životne sredine u stanje koje je prethodilo izvršenju krivičnog dela, nadležni organ može, u skladu sa domaćim zakonom, preduzeti njeno izvršenje o trošku lica kome je ta naredba izrečena ili, umesto ili povrh toga, tom licu izreći i druge krivične sankcije.⁹⁹ Takođe, državama potpisnicama je ostavljena mogućnost da u svojim nacionalnim krivičnim zakonima propišu i posebne mere konfiskacije sredstava i prihoda ili imovine (čija vrednost odgovara iznosu tih prihoda) od učinilaca onih ponašanja koja moraju biti propisana kao krivičnih dela u skladu sa Konvencijom.¹⁰⁰

Efikasnijem otkrivanju i sankcionisanju učinilaca krivičnih dela propisanih u skladu sa Konvencijom doprinose i njene odredbe kojima se države potpisnice obavezuju da usvoje mere neophodne za uspostavljanje i održavanje saradnje između državnih organa koji su odgovorni za zaštitu životne sredine i državnih organa nadležnih za sprovođenje istrage i vođenje krivičnog postupka i to pre svega kroz blagovremenu razmenu svih potrebnih informacija.¹⁰¹ Krivičnopravnoj zaštiti životinja posebno doprinosi odredba kojom se državama omogućava da dopuste grupama, fondacijama ili udruženjima posvećenim zaštiti životne sredine da učestvuju u krivičnom postupku koji se vodi povodom krivičnih dela propisanih u skladu sa Konvencijom¹⁰². Značaj te opcije naročito dolazi do izražaja kada se uzme u obzir ogroman doprinos takvih udruženja u borbi za promenu

01.08. 2011. godine i <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20993/volume-993-I-14537-English.pdf>, pristup: 01.08. 2011. godine i Zakon o potvrđivanju Konvencije o međunarodnom prometu ugroženih vrsta divlje faune i flore, Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori, br. 11/2001

⁹⁷ Čl. 6. Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law (European Treaty Series No. 172)

⁹⁸ Čl. 6.

⁹⁹ Čl. 8.

¹⁰⁰ Čl. 7.

¹⁰¹ Čl. 10.

¹⁰² Čl. 11.

odnosa društva prema životinjama kao i pozitivan uticaj koji je njihov rad imao na zakonodavce širom sveta, uključujući i našeg.¹⁰³

Konvencija posebnu pažnju posvećuje uspostavljanju i održavanju međunarodne saradnje između država potpisnica prilikom sprovođenja istrage i vođenja krivičnih postupaka povodom onih krivičnih dela koja su u njihovim nacionalnim zakonodavstvima propisana u skladu sa Konvencijom.¹⁰⁴ Ako se ima u vidu da krivična dela protiv životne sredine, a posebno nezakonit promet divljim vrstama flore i faune, često poprimaju obeležja ozbiljnog, transnacionalnog organizovanog kriminaliteta¹⁰⁵, insistiranje na međunarodnoj saradnji u toj oblasti moglo bi značajno doprineti prevenciji, otkrivanju i sankcionisanju ovih krivičnih dela.

ZAKLJUČAK

Analiza odredbi konvencija Saveta Evrope koje su od značaja za pravnu, a u okviru nje i krivičnopravnu zaštitu životinja pre svega oslikava višedecenijsku evoluciju etičkih shvatanja evropskih zakonodavaca kada je u pitanju odnos odnos čoveka prema životinjama. One jasno pokazuju tendenciju napuštanja antropocentričnih i sve šireg prihvatanja biocentričnih stanovišta i to ne samo u sferi etike već i u sferi prava. Dakle, osim proklamovanja moralne odgovornosti čoveka prema životinjama, ove konvencije predstavljaju i osnov za uspostavljanje i širenje njegove pravne odgovornosti za one radnje kojima se životinje povređuju i ugrožavaju, bilo direktno, bilo indirektno, odnosno posredstvom narušavanja njihovog prirodnog staništa. Razmatranjem tih Konvencija može se uočiti i tendencija širenja kruga životinjskih vrsta kojima se pruža pravna zaštita na nivou cele Evrope. Takođe, njihove odredbe potvrđuju sve veću spremnost čoveka da uvažava sposobnost životinja da osećaju bol, patnju, strah i stres te da ih, u skladu sa tim saznanjem, u različitim situacijama tretira na što je moguće humaniji način.

Uprkos tome, zaštita životinja u Evropi još uvek pokazuje određene slabosti. Ona se ipak odnosi samo na neke vrste životinja (pre svega na kičmenjake),

¹⁰³ Videći, na primer, Izveštaj o radu ORCA za 2006. godinu, preuzeto sa: <http://orca.rs/cms/uploaded/PDFovi/Izvestaj%20o%20radu%20ORCA%202006.pdf>, pristup: 25.07.2011. godine

¹⁰⁴ Čl. 12.

¹⁰⁵ Videći: United Nations Convention against Transnational Organized Crime UN General Assembly Resolution A/RES/55/25, 08.01. 2001., preuzeto sa: http://www.unodc.org/pdf/crime/a_res_55/res5525e.pdf, pristup: 07.09.2011. godine i Mary Rice (ed.), Debbie Banks, Charlotte Davies, Justin Gosling, Julian Newman, Jago Wadley, Fionnuala Walravens, *Environmental Crime – A Threat to our Future*, Environmental Investigation Agency (EIA), London, 2008, 2

dok ogromna većina životinjskog sveta i dalje ostaje nezaštićena (Paunović, 2004:135). Normativni preduslov za ostvarivanje potpune, sveobuhvatne i ujednačene zaštite životinjskog sveta na evropskom tlu ogledao bi se u usvajanju konvencije koja bi obavezala države potpisnice da u svojim nacionalnim zakonodavstvima krivičnopravno inkriminišu najteže oblike povređivanja i ugrožavanja opstanka i dobrobiti svih životinja. Za blaže forme povređivanja i ugrožavanja države bi se mogle obavezati da propišu prekršajnopravne sankcije.

Usvajanje takve konvencije značilo bi nedvosmisleno priznanje da dobrobit, život i telesni integritet svih životinja imaju status objekta zaštite u krivičnom pravu, umesto svojstva objekta radnje, koji životinje za sada imaju u većini pravnih sistema. Praktično, takav dokument bi predstavljao osnov da životinje, umesto da budu krivičnopravno zaštićene samo kao integralni deo životne sredine, takvu zaštitu steknu kao bića *per se*, a ne kao delovi životne sredine ili pokretne stvari ili sredstva ili oruđa za ostvarivanje čovekovih interesa. Čini se da su nacionalni zakonodavci evropskih zemalja, a među njima posebno zakonodavci Nemačke (Natrass, 2004) i Švajcarske (Tomaselli, 2003), sve bliži postizanju takvog nivoa zaštite životinja. Ipak, usvajanje i jednog nadnacionalnog pravnog izvora, koji bi proklamovao tako "napredne" ideje u pogledu statusa životinja u pravnom sistemu, moglo bi doprineti širem prihvatanju principa biocentrične etike i implementaciji istih u zakonodavstvima i praksi ostalih evropskih zemalja, uključujući i našu.

Kao članica Saveta Evrope i kao zemlja koja je u poslednjih nekoliko godina učinila značajan napredak na planu stvaranja i unapređenja normativnih okvira za krivičnopravnu zaštitu životinja, Republika Srbija bi trebalo da ratifikuje i Konvenciju za zaštitu životne sredine putem krivičnog prava. Time bi se otvorio put za uspostavljanje efikasnije međunarodne saradnje u oblasti otkrivanja, dokazivanja i sankcionisanja odnosno suzbijanja krivičnih dela protiv životne sredine, a posebno onih koja za objekt radnje imaju životinje (npr. krivična dela koja uključuju nezakonit promet zaštićenim vrstama divlje faune ili nezakonit lov istih) i koja, kao što je već istaknuto često poprimaju transnacionalni karakter. Ipak, treba imati na umu da navedena konvencija još uvek nije stupila na snagu tako da njena ratifikacija tek predstoji i drugim evropskim zemljama.

Na kraju, treba istaći da ratifikacija bilo koje konvencije i usvajanje odnosno izmena relevantnih propisa u skladu sa njenim zahtevima predstavlja samo prvi korak ka ostvarivanju principa i stanarda koje ona postavlja. Mnogo važnija i složenija obaveza sastoji se u obezbeđenju njihove primene u praksi. Puno poštovanje stanarda zaštite i dobrobiti životinja, koji su propisani navedenim konvencijama Saveta Evrope, nije moguće bez podizanja

društvene svesti o značaju životne sredine uopšte, a posebno životinja i to ne samo kao njenog integralnog dela već i kao čovekovih "subića" (Paunović, 2004:60), koja imaju određene vrednosti i interese (Fajnberg, 1987:29-30.). Potvrdu da je tako nešto moguće ne samo u teoriji već i u zakonodavstvu i praksi, predstavljaju napredna rešenja usvojena u pojedinim evropskim zemljama, koja svakako predstavljaju dobre primere i smernice za buduće postupanje i u našoj zemlji.

REFERENCE

- (1) Fajnberg, Dž. (1987) Prava životinja i nerođenih pokolenja (prevod: Babić, J.), Gledišta: Časopis Beogradskog univerziteta, br. 7/8, godina 28, Beogradski univerzitet: Narodna omladina Srbije: Savez studenata, Beograd.
- (2) Holden, J.(1998) By Hook or by Crook – a reference manual on illegal wildlife trade and prosecutions in the United Kingdom, The Royal Society for the Protection of Birds, The Lodge, Sandy Beds, UK.
- (3) Lilić, S., Drenovak, M. (2010) *Ekološko pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.
- (4) Joldžić, V. (2006) *Konvencije od značaja za zaštitu životne sredine i interesa Republike Srbije*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.
- (5) Jovašević, D. (2009) *Evropski standardi i zaštita životne sredine, Evropsko zakonodavstvo*, vol. VIII, br. 27 – 28.
- (6) Jovašević, D. Petrović, B. (2003) *Odgovornost za zagrožavanje na životna sredina od aspekt na aktite od Sovetot na Europa*, u *Godišnjaku Pravnog fakulteta u Skoplju*, 2002-2003, br. 40.
- (7) Jovašević, D. (2009) *Sistem ekoloških delikata – ekološko kazneno pravo*, Pravni fakultet u Nišu – Centar za publikacije, Niš.
- (8) Natrass, K. (2004) "...Und die Tiere", *Constitutional Protection for Germany's Animals, Animal Law Review at Lewis and Clark Law School*, Vol. 10:283, Portland, Oregon.
- (9) Paunović, M. (2004) *Prava životinja – savremeni međunarodni standardi*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu i "Đuro Salaj" AD, Beograd.
- (10) Paunović, M. (2005) *Životinjska prava-prilog proširenoj teoriji ljudskih prava*, *Strani pravni život*, br. 3/2005., Institut za uporedno pravo, Beograd.
- (11) Paunović, M. (2004) *Uporednopravni pregled zaštite prava i dobrobiti životinja*, *Strani pravni život*, br. 1/2004, Institut za uporedno pravo, Beograd.

- (12) Tomaselli, P. (2003) *International Comparative Animal Cruelty Laws*, Animal Legal and Historical Center, Michigan State University College of Law.
- (13) Rice, M. (ed.), Banks, D., Davies, C., Gosling, J., Newman, J., Wadley, J., Walravens, F. (2008) *Environmental Crime – A Threat to our Future*, Environmental Investigation Agency (EIA), London.

IZVORI

- Krivični zakonik, "Službeni glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 i 111/2009
- Zakon o dobrobiti životinja, "Službeni glasnik RS", br. 41/2009
- Zakon o potvrđivanju Konvencije o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa, "Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori", br. 102/2007
- Zakon o potvrđivanju Evropske konvencije o zaštiti kućnih ljubimaca, "Službeni glasnik RS Međunarodni ugovori", br. 1/2010
- Zakon o potvrđivanju Konvencije o međunarodnom prometu ugroženih vrsta divlje faune i flore, "Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori", br. 11/2001
- Zakon o potvrđivanju Evropske konvencije o zaštiti kičmenjaka namenjenih za ogledne i druge naučne svrhe izmenjene Protokolom o izmeni Evropske konvencije o zaštiti kičmenjaka namenjenih za ogledne i druge naučne svrhe, "Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori", br. 1/2010
- Evropska konvencija o zaštiti životinja u međunarodnom prevozu, "Službeni list SRJ Međunarodni ugovori", br. 1/1992
- Evropska konvencija za zaštitu životinja koje se uzgajaju na poljoprivrednim gazdinstvima, "Službeni list SRJ Međunarodni ugovori", br. 6/1996
- Evropska konvencija za zaštitu životinja za klanje, "Službeni list SRJ Međunarodni ugovori", br. 6/1996
- Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law, Strasbourg, 04.11.1998., Council of Europe, European Treaty Series - No. 172, Preuzeto sa:
<http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=172&CL=ENG>, pristup: 08.09.2011. godine
- Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law (European Treaty Series No. 172) - Explanatory Report, preuzeto

- sa: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/172.htm>, pristup: 08.09.2011. godine
- Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, Bern, 19.09.1979, European Treaty Series No. 104., preuzeta sa: <http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/104.htm>, pristup: 08.09.2011. godine
 - European Convention for the Protection of Animals during International Transport, Paris, 13.12.1968, Council of Europe, European Treaty Series No. 65 (Text amended according to the provisions of Additional Protocol (European Treaty Series No. 103), which entered into force on 7 November 1989), preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=065&CM=1&CL=ENG>, pristup: 06.10.2011. godine
 - European Convention for the Protection of Pet Animals, Strasbourg, 13.11.1987., Council of Europe, European Treaty Series - No. 125, preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/172.htm>, pristup: 08.09.2011. godine
 - Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES), Washington, D.C., 03.03.1973., Bonn, on 22.06.1979. (amended), United Nations Treaty Series Vol. 993, Registration No. I-14537, preuzeto sa: <http://www.cites.org/eng/disc/text.php#texttop>, pristup: 01.08. 2011. godine i <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20993/volume-993-I-14537-English.pdf>, pristup: 01.08. 2011. godine
 - United Nations Convention against Transnational Organized Crime UN General Assembly Resolution A/RES/55/25, 08.01. 2001., preuzeto sa: http://www.unodc.org/pdf/crime/a_res_55/res5525e.pdf, pristup: 07.09.2011. godine
 - European Social Charter (revised), Strasbourg, 3 May 1996, preuzeto sa: <http://www.coe.int/T/DGHL/Monitoring/SocialCharter/Presentation/ESCRBooklet/English.pdf>, pristup: 13.09.2011. godine
 - European Convention for the Protection of Animals for Slaughter, Strasbourg, 10.05.1979, Council of Europe, European Treaty Series - No. 102, preuzeto sa: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/102.htm>, pristup: 06.10.2011. godine
 - European Convention for the Protection of Vertebrate Animals used for Experimental and Other Scientific Purposes, Council of Europe, Strasbourg, 18.03.1986., European Treaty Series - No. 123, text amended according to the provisions of the Protocol (European Treaty Series No. 170), as of its entry into force, on

2 December 2005., preuzeto sa:

<http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=123&CM=0&CL=ENG>, pristup: 14.09.2011. godine

- European Convention For The Protection Of Animals Kept For Farming Purposes, Strasbourg, 10.III.1976., Council of Europe, European Treaty Series - No. 87, preuzeto sa:
<http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=087&CM=8&CL=ENG>, pristup: 18.09.2011. godine
- Izveštaj o radu ORCA za 2006. godinu, preuzeto sa:
<http://orca.rs/cms/uploaded/PDFovi/Izvestaj%20o%20radu%20ORCA%202006.pdf>, pristup: 25.07.2011. godine

THE ROLE OF THE COUNCIL OF EUROPE CONVENTIONS IN CRIMINAL LEGAL PROTECTION OF ANIMALS

A large number of conventions relevant for the establishment of essential animal welfare standards have been adopted under the auspices of the Council of Europe, establishing essential animal welfare standards and constituting obligations for the member states to prescribe measures for their violation, including criminal sanctions as ultima ratio. Some of these conventions protect animals as integral parts of environment, together with soil, air, water and plants, whereas others are dedicated exclusively to the protection of animal welfare in various situations. Our country ratified the majority of these conventions, and, having in mind its legislative efforts directed towards the creation of normative frameworks for adequate criminal and administrative legal protection of animals, it can be expected to fulfill the obligations they prescribe. Accordingly, the author attempts to present fundamental principle of those European conventions that are to be considered as the most significant for the field of criminal legal protection of animals.

KEY WORDS: animals / The Council of Europe Conventions / criminal legal protection / criminal offence / environment